Hoofdstuk 1 Denken vanuit polariteit.

Inleiding.

denken is
vooruitdenken

vooruitdenken
meedenken

meedenken
communiceren

communiceren
is indenken

indenken
nadenken

nadenken
denken

rond-denken is dichten
is dansen is
leven

Doede Nauta. [1]

De oud-hoogleraar Nauta geeft in zijn gedicht aan dat denken relationeel denken is. Dat is polair denken ook. Bij polair denken gaat het ook om meedenken, is het indenken. Het is het denken in communicatie, tussen een jij en een ik. Onze communicatie heeft wel een ethische basis. Deze geeft aan hoe ik met de ander omga. Sta ik open voor de ander, of beoordeel ik haar/hem al op het moment dat wij elkaars handen schudden? Hoe vrij sta ik tegenover de ander?

[1] Doede Nauta, *denken danst, filosofie op het atelier, deel 1*, 2021 eigen uitgave.

Ik noem dit denken ethisch, omdat het gaat om het in stand houden van die ik en die jij. Dat betekent dat de ander die iemand anders is dan ik ben, moet blijven bestaan. Ik heb niet het recht de ander te ontkennen of, in het ergste geval, haar/hem te doden. Want dan totaliseer ik de ander, aldus Levinas. Die grens is een ethische grens, die ik niet mag overschrijden. In het in stand houden van de ander ligt de basis van deze studie, ga ik het hebben over de omgang van mensen, in het bijzonder de omgang met de ander: jij en ik (antropologisch).

Maar nu eerst, wat versta ik onder polair denken.

Polair denken is het denken over polariteit. Polariteit gaat uit van twee contrasterende polen. Het zijn de tegenpolen waarop zowel het universum als het kleinste deeltje van leven zijn gebaseerd. Het zijn tegenpolen, die te allen tijde naast/tegenover elkaar moeten blijven bestaan. De structuur ervan is gebouwd op die van 'én – én': zij behoren bij elkaar, ondanks de tegenstelling, en kunnen daardoor niet zonder elkaar!

Onder contrasterend wordt verstaan dat beide polen niet dezelfde naam, of deel van een naam mogen dragen. Als voorbeeld geef ik: goed én kwaad. Ik kan niet spreken van goed en niet goed, want dan maakt niet goed deel uit van het begrip goed. Ook kan het goede het kwaad niet overwinnen, verdringen, want dan wordt de polariteit opgeheven, terwijl het bestaansrecht van beide begrippen als uitgangspunt van polair denken wordt beschouwd. Zo mag in de relatie jij-ik, deze 'verbinding' niet worden opgeheven, door welke oorzaak dan ook, want ook dan is de polariteit opgeheven. Binnen een polaire relatie kunnen beide polen nooit samenvallen.

Polair denken wil nadenken over de relatie die er tussen beide polen bestaat, in het bijzonder tussen een jij en ik als tegenstelling, als twee verschillende polen, als twee verschillende personen.

Ons gehele leven wordt gestuurd door en is gestructureerd op de polariteit: dag én nacht, licht én duisternis, water én land, goed én kwaad, mannelijk én vrouwelijk. Zo kan de duisternis niet zonder het licht en kan zij die ook niet verdrijven, of anders gezegd, de nacht kan de dag niet verdrijven, maar omgekeerd kan de dag dat ook niet bij de nacht. Beide blijven bestaan, ondanks hun tijdelijke aan- en afwezigheid.

Tegengestelde polen zijn niet alleen contrasterend aan elkaar, hun tegenstelling houdt ook in dat zij er aanvullend voor elkaar zijn. Daarmee wil ik aangeven dat zij niet zonder elkaar kunnen bestaan. Daarin ligt

ook het beginsel van polair denken, dat de tweeheid moet blijven bestaan, want daarmee wordt niet alleen de polariteit bevestigd, ook beider gelijkwaardigheid binnen de polariteit.

Daarnaast zijn zij aanvullend aan elkaar en zo moet het dag- en nachtritme ook aanvullend aan elkaar worden gezien. Die aanvullende verhouding geeft teven het evenwicht aan, dat essentieel is voor het leven op aarde. Hun polaire ritme dient als basis voor ons idee over tijd, ingedeeld in dag én nacht. Na de duisternis, nacht, volgt altijd weer het licht, dag, enzovoort. Onze tijdsindeling. Aristoteles spreekt over de tijd als de maat van de beweging. (...) Tijd is waar we op doelen als we vragen 'wanneer?' Het antwoord op de vraag 'wanneer?' verwijst naar iets dat gebeurt. (...) Tijd is de maat van de beweging: als er niets beweegt, niets verandert, is er geen sprake van tijd. [2]

Polair denken denkt na over die tweeheid, over polariteit. Die vindt in het bijzonder plaats tussen een jij en een ik, omdat ik vanuit dat denken altijd in de polariteit sta en van daaruit bekijk en beleef ik de tegengestelde krachten, de wereld. [3] Het zou absurd zijn te zeggen dat een persoon, subject, slechts in enkelvoud bestaat. De mens is altijd omgeven door mensen met wie hij relaties onderhoudt. Het enige dat ik weet is, dat ik er ben, besta en met mijn ik-zijn leef.

Polair denken denkt dus na over die tegengestelde tweeheid en niet over een enkele pool, een enkele persoon. Voor het bestaansrecht van een enkele persoon, is altijd een andere persoon nodig. Die ander moet dan wel ge- of herkend worden als tegenpool, als iemand die anders is dan ik ben. [4]

---

[2] Carlo Rovelli, *Het mysterie van de tijd*, Prometheus Amsteredam, 2018, 50; En, als je met de snelheid van het licht beweegt, dan staat de tijd stil, dan heb je als het ware een goddelijke gedachte.

[3] In de formulering van een hedendaagse geleerde was de zienswijze: Er zullen altijd licht en donker, hitte en koude, dag en nacht zijn. De wereld had nu eenmaal een dualistisch karakter, en dat kon niet worden betwist of veranderd. Vanuit hun gezichtspunt moesten deze tegengestelde krachten er zijn om de wereld te kunnen laten bestaan. De aanhoudende strijd en de wisselwerking tussen goed en kwaad, licht en donker, dag en nacht was een gegeven, en niet iets waartegen je kon proberen je te verzetten. Het was de aard van het universum. (*Books and Culture*, januari-februari 2002, blz. 13, in Charles Taylor, *Een seculiere tijd*, Lemniscaat Rotterdam, 2009, 798).

[4] Of zoals George Berkeley (1685 – 1753) schreef, als een boom omvalt in een bos waar geen levende ziel te vinden is, maakt die dan geluid? Die boom in het bos bestaat niet, althans niet als er niemand is om die boom waar te nemen.